

Reckwitz, Andreas: Singulariteternes Samfund

København, Hans Reitzels Forlag, 2019.
(420 sider, ISBN: 9788741273440)

Rygtet går, at et nyt lys har vist sig på den internationale sociologiske stjernehimmel. Fra det *Europæiske Universitet* i Frankfurt bedriver professoren efter sigende samfundsforskning af sjælden høj ambition. Frankfurt? Ja, men nej, *Frankfurt oder* og ikke *Frankfurt am Main*, og imens Andreas Reckwitz (1970-) ikke accepterer et slægtskab med den normative tyske kritiske teori i stilen af Jürgen Habermas, Axel Honneth og Hartmut Rosa (s. 33), så tilkendegiver han eksplicit sine analysers inspiration fra Michel Foucault. Den kritiske analyse, skriver Reckwitz, er ikke lig med en normativ teori men med en sensibilitet for sociale mønstres opkomst, historiske forankringer og subtile eksklusions- og magtmekanismer (s. 33). Men hvilke analyser? Reckwitz er interesseret i at forstå »det særegne« og dets sociale logik, en interesse, han udfolder i værket *Die Gesellschaft der Singulariteten* (Suhrkamp, 2017) der nu foreligger i en dansk oversættelse med titlen *Singulariteternes Samfund* (Hans Reitzels Forlag, 2019) og som for nyligt indbragte Reckwitz den prestigøse Leibniz-pris.

Når *Singulariteternes Samfund* er blevet hædret med reference til monadologiens fader, så skyldes det dog ikke, at Reck-

witzs analyser ligner (neo-Leibnizianske) filosofiske forsøg på at fremskrive verdens singulære eller irreducible artikulering, som de eksempelvis tager sig ud i Gilles Deleuzes (1994) eller Bruno Latours arbejder (1993). Reckwitz er sociolog med stort S; det singulæres ontologi dømmes uden for analysens rækkevidde (s. 56), og i stedet ligger fokus på at analysere den historisk-samfundsmæssige opkomst, produktion og spredning af en række sociale iagttagelses-, evaluerings-, frembringelses- og tilegnelsespraksisser, som følger det særegnes logik (s. 68-72). Hvilken logik? Det særliges logik, det unikkes logik, det enestændes logik, det originale logik! Når vi rejser til Paris, søger vi den autentiske bistro i det 5. arrondissement. Hver måned åbner en ny Mikkeller-bar i København med særlige special-øl. Unikke, kunstneriske aktiviteter gør deres indtog i sundhedsvæsenet, hvor de indgår i en sundhedsfremmende agenda. Til middagsselskaber får den originale, kreative type, som »realiserer sig selv« igennem sit arbejde, mere tale-tid end den, som udfører et rutinepræget job, og vi diskuterer i ugeavis, om Ghita Nørbys angreb på en kulturjournalist egentligt ikke blot vidner om en ægte og enestående personlighed. Alle eksempler på det, Reckwitz kalder »det særliges eksplosion« (s. 19), som ifølge sociologen kendetegner en »senmoderne« samtid, hvori mennesker, ting, tid, rum og kol-

lektiver i stadigt højere grad produceres, perciperes, valoriseres og forbruges med udgangspunkt i deres særegenhed (s. 68-75).

Til forskel fra »senmoderniteten« og dens særegne logik var modernitetens tidligere epoker underlagt en allestedsnærværende »doing generality« (s. 37), en almen logik, hvor teknisk, kognitiv og normativ rationalisering af sociale praksisser og institutioner understregede og installerede standardiserede, formaliserede og generaliserede måder at iagttage, evaluere, frembringe og tilegne objekter, subjekter, rum, tid og kollektiver på. Den »borgerlige modernitet« (fra 1700-tallet til begyndelsen af 1900-tallet) og den »industrielle modernitet« (fra ca. 1920 til 1970) og deres formelle rationaliseringsprocesser må grundlæggende forstås som »en social almenhedslogik, der presser på for en standardisering, formalisering og generalisering af alle elementer i det sociale« (s. 38). Modsat det særliges logik forstås det almenes logik af Reckwitz altså som en logik, der understreger det generelle, det normale og det funktionelle. Men siden 1980'erne begynder det særliges logik i stadigt stigende grad at forme økonomi, arbejdsliv, livsstilsformer og politiske tendenser, og bogens hovedtese er således, at »vi i senmoderniteten er vidner til en samfundsmæssig strukturændring, der består i, at det almenes sociale logik viger for det særliges sociale logik« (s. 22).

Vi har med andre ord at gøre med en teori om modernitetens forskellige epoker, der, som Mikael Carleheden (KU) og Anders Petersen (AAU) noterer i deres forord, ligner og låner fra især Peter Wagners analyse af modernitetens tre epoker (1994) og Ève Chiapello og Luc Boltanskis analyse af »kapitalismens nye ånd« (2007). Hverken den borgerlige, industrielle eller sene modernitet kan dog forstås som udelukkende defineret ved den almene logiks rationaliseringsprocesser eller ved det særegnes logik og dennes »kulturaliseringsprocesser«, forklarer Reckwitz (s. 93). Med reference til

Nietzsche, Simmel og Weber argumenterer han for, at alle modernitetens epoker må forstås som havende både de standardiserende, rationalistiske praksisser og den »kulturalistiske dimension (...) kendetegnet ved værditilskrivninger, følelsesintensitet og singularisering« (s. 28-29). Disse to forskellige sociale *modi operandi* betegner modernitetens janushoved. Forskellen fra før til nu er så blot, at imens den almene logiks rationaliseringsprocesser i modernitetens tidligere epoker var dominerende, så bliver det i senmoderniteten det særliges logik og kulturaliseringsprocesserne, der strukturerer samfundet og dets institutioner (s. 30), en sociologisk transformation, der ifølge Reckwitz skyldes sammentræffet af middelklassens socio-kulturelle autenticitetsrevolution, en postindustriel kulturkapitalisme og digitaliseringens revolution (s. 102).

Imod denne baggrund analyserer Reckwitz over fem kapitler, hvorledes det singulæres logik manifesterer sig i udvidelsen af den kreative økonomi (kap. II), i den selvrealiseringsorienterede arbejdsverden (kap. III), i den performative autenticitets digitalt-teknologiske revolution (kap. IV), i den kuraterede livsstil (kap. V) og i »særegenhedens politik« (kap. VI). Hensides den industrielle »kvantitetsøkonomi« og dens masseproducerede funktionelle varer opstår en singularitetsøkonomi, hvori varer produceres og forbruges med udgangspunkt i narrativt-æstetiske fortællinger, udformninger eller performances af det kreative og det enestående. Og når arbejdet ikke længere frembringer standardiserede varer men i stedet kulturaliserede produkter, »så bliver arbejdet i sin inderste kerne til kulturel *produktion* og dermed til *kreativt arbejde*« (s. 170), en transformation, som organisatorisk kræver at »hierarkiske matrixorganisationer (...) erstattes af projektstrukturer og netværk« (ibid.), hvori det arbejdende subjekt afkræves en omstillingsparat, unik profil med specifikke kompetencer og netværk. Teknodigitaliseringen og inter-

nettet skaber en »kulturmaskine« (s. 205), som in- og ekstensiverer proliferationen og receptionen af særegne (vare)objekter, (arbejds)subjekter og kollektiver, og især på sociale medieplatformer kæmper digitale subjekter med særegne profiler en kamp om knap brugeropmærksomhed (s. 224). Den singulære livsstil viser sig i »sin reneste form« i den nye »akademiske middelklasse« (s. 246), som har adgang til statusgivende »succesfuld selvrealisering« igennem »det kuraterede liv« (s. 258-263) med autentiske rejser, en æstetisk bolig, sund mad og kropsdyrkelse og horisontudvidende uddannelse, imens en ny under-»serviceklasse« oplever en »kulturel devaluering« af deres rutinearbejde og standardiserede kulturelle (forbrugs)mønstre (s. 313-314). Slutteligt udfolder det særliges logik sig i det politiske landskab igennem en, på den ene side, udbredelse af en nationalstats-over-skridende »apertisk og differentiel liberalisme«, hvori kultur kosmopolitisk bliver »betragtet som en ressource for livskvalitet og konkurrenceevne« (s. 329-330), og på den anden side igennem et fremvoksende kulturessentialistisk perspektiv, hvori kultur opfattes »som grundlaget for historiske eller etniske fællesskaber« (ibid.).

Så langt, så godt. Ser man bort fra bogens relativt forsimplede udlægning af det modernes rationelle »almene logik« – en skitsering, som i denne anmelders øjne ikke indfanger de modernitetsnuancer som eksempelvis Luc Boltanski og Laurent Thévenots retfærdiggørelsesregimer (1991) eller Bruno Latours plurale eksistensmåder (2013) tilbyder – så er dens argumentation for det særegnes logiks allestedsnærvær i sociale praksisser og institutioner ganske overbevisende. Og den rejser gode spørgsmål. Desværre rejser den ikke alle de spørgsmål, som den kunne have rejst, og heri ligger denne anmelders primære indvendinger imod bogen. Især glimter to spørgsmål ved deres fravær – det ene teoretisk-metodisk, og det andet empirisk.

Først så er det mystisk, at Reckwitz i bogens afslutningskapitel konkluderer at det singulære samfunds konsekvenser udmunder i tre sociale kriser: en *anerkendelseskrise*, der opstår, når serviceklassen devalueres, en *selvrealiseringskrise*, der fremkommer, når mislykkede selvrealiseringsforsøg leder til nederlagserfaringer samt en *politisk krise* i kølvandet på fremkomsten af politiske deloffentligheder og eroderingen af »overordnede samfundsmæssige mål« (s. 382). Men kan man tale om sådanne kriser uden at abonnere på en normativ idé om »det gode«? Det har denne anmelder svært ved at se, og således ender Reckwitz øjensynligt – på trods af hans indledende, eksplicite afstandstagen til netop denne tradition! – alligevel med at tilslutte sig en normativ kritisk teori. Problemet med dette inspirationsskifte er ikke blot, at bogen hermed gør sig skyldig i en slags kritisk-metodologisk inkonsekvens. Snarere er problemet, at den ikke ender med eksplicit at forholde sig til det spørgsmål, som analysen lægger op til, nemlig spørgsmålet om relationen imellem senmoderniteten, individet og magten. Historisk er det interessante jo, at konfronteret med modernitetens rationalistiske, normaliserende og tingsliggørende praksisser og epistemer så antydede Michel Foucault og inden ham Theodor Adorno og Max Horkheimer, at individet måtte søge friheden ved at kigge imod det kreative og det kunstneriske. Imens den sene Foucault foreslog at undslippe magten (delvist) ved at skabe sig selv som et kunstværk, ved at praktisere en såkaldt »aesthetics as existence« (Smith, 2015:135), så fandt Adorno og Horkheimer et moment af frihed i (dele af) kunstens »ikke-identiske« form (1972:32). Men hvad sker der, når det modernes kritik af sig selv i sig selv bliver en omsiggribende magtmekanisme? Hvorledes forvalter individet sig selv, når netop det æstetiske, det kunstneriske og det kreative konstant og overalt nu afkræves af dette (som Reckwitz jo netop viser)? Hvordan undgår individet at falde i hverken det generel-

les standardiserede og normaliserede faldgruppe eller i det singulæres kreative magtudøvelse? Disse spørgsmål ekspliciteres ikke nok, men indikeres kun vagt, når Reckwitz eksempelvis reflekterer over selvrealiseringens krise og over det borgerlige og det romantiskes symbiose, hvorfor analysen i anmelderens øjne ikke udnytter sit fulde potentiale.

Imens dette udeladte teoretiske spørgsmål vedrører modernitetens idealistisk-refleksive forhold til sig selv, så vedrører bogens udeladte empiriske spørgsmål modernitetens materialistisk-refleksive forhold til sig selv. Derfor drejer det sig ikke om, hvorledes kritikker af moderniteten genspejles i dens nutidige normative strukturer, men om, hvorledes modernitetsprojektet som produktionsmæssig »succeshistorie« i dag truer med at undergrave civilisationens materielle levebetingelser i nu- og fremtid. At man i 2019 kan skrive en 420 siders lang modernitetsanalyse uden at forholde sig til de økologiske mutationer, undrer denne læser. Og når dette er tilfældet, så skyldes det især, at man med rette kan spørge, om ikke den omstrukturering af samfundets institutioner og praksisser, som følger i kølvandet på de økologiske sammenbrud, netop genintroducerer noget, der ligner en ny almen logik. Den »Antropocæne« epoke er på mange måder modernitetens modpol (Latour 2017), men samtidigt så genintroducerer denne epoke det »knapheds-problem«, som Reckwitz bemærker ligger til grund for den tidlige modernitets standardiserende praksisser (s. 41) – dog ikke som en knaphed af ressourcer, men som en knaphed eller erosion af beboeligt land og territorie (Latour 2018; Latour, Schultz & Stein 2019; Sassen 2014: kap. 4). Og i forlængelse heraf er det singulære samfund da ikke allerede så småt på vej at blive afløst af et nyt samfund, hvor varer, mennesker, kollektiver og begivenheder produceres, evalueres og forbruges med udgangspunkt i en almen bæredygtighedslogik? Genskaber »den grønne omstilling« ikke et nyt alment perspektiv for

måden, hvorpå vi indretter økonomien, vores livsstil, for måden, hvorpå politiske partier identificerer og positionerer sig, samt for hvorledes klasser struktureres (Latour 2018: kap. 13; Latour & Schultz 2018)? Med andre ord: Afløses de »kulturaliseringsprocesser«, som Reckwitz analyserer, ikke lige så stille af en række *natur-kulturaliseringsprocesser*, der installerer noget, som ligner en ny, almen logik? Udviklingen af »planetære perspektiver« (Blok 2019) til at forstå sådanne processer, kunne meget tyde på, er og bliver socialvidenskabens helt store nu- og fremtidige opgave. Var Reckwitz ikke hoppet let og elegant her udenom, så havde denne læser måske haft nemmere ved at skimte glimtet fra det nye lys på stjernehimlen.

Nikolaj Schultz

Ph.D-stipendiat, Sociologisk Institut, Københavns Universitet.

Litteratur

- Boltanski, Luc & Ève Chiapello 2007: *The New Spirit of Capitalism*. London: Verso.
- Blok, Anders 2019: »Planetære perspektiver: Antropocæn, Kapitalocæn, Gaia?«. *Modkraft*. 5. Februar, <http://turbulens.net/planetaere-perspektiver-antropocæn-kapitalocæn-gaia/>
- Deleuze, Gilles 1994: *Difference and Repetition*. New York: Columbia University Press.
- Horkheimer, Max & Theodor W. Adorno 1972: *Oplysningens dialektik, filosofiske fragmenter*. København: Gyldendal.
- Latour, Bruno 1993: *Pasteurization of France*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Latour, Bruno 2017: *Facing Gaia*. London: Polity Press.
- Latour, Bruno 2018: *Ned på jorden: Hvordan orienterer vi os politisk?* København: Informations Forlag.
- Latour, Bruno & Nikolaj Schultz 2018: »De gule veste har banet vejen for en politisk genstart«. *Dagbladet Information*, 15 December, s. 20-21.

- Latour, Bruno, Nikolaj Schultz & Jakob Stein 2019: »»Reassembling the Geo-Social«: A Conversation with Bruno Latour and Nikolaj Schultz«. Manuskript indsendt til publikation.
- Sassen, Saskia 2014: *Expulsions. Brutality and Complexity in the Global Economy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Smith, Daniel 2015: »Foucault on Ethics and Subjectivity: 'Care of the Self' and 'Aesthetics of Existence'«. *Foucault Studies*, Nr. 19, s. 135-150.
- Wagner, Peter 1994: *A Sociology of Modernity: Liberty and Discipline*. London: Routledge.